

Кхо бух а, церан тоьшаллаш а

[Нохчийн маттахь]

ثلاثة الأصول وأدلتها

[باللغة الشيشانية]

محمد بن سليمان التيمي

Мухьаммад бин Сулайман ат-Тамими

Гочдархо: Iаббасан кIентан Турпалан кIант Фарукь

ترجمة: فاروق بن تربال بن عباس

1433 - 2012

Islamannur.org

Кхо бух а, церан тоьшаллаш а

Мухьаммад бин Сулайман ат-Тамими

Къинхетамечу а, Къинхетам бечу а АллахIан цIарца!

Хаалахь, АллахIа къинхетам бойла хьоьх, вайх хIора а диъ хаттар Iамон декхарийлахь хилар.

1. Илма: цо чулоцу АллахI вовзар, Цуьнан Пайхамар вовзар, Ислам-дин довзар тоьшаллин баххашна тIехь.

2. Оцу Иилмано ма-бохху Iамал яр.

3. Нах оцунна тIекхайкхар.

4. Оцу гIуллакхехь тIеIитталучу халонашна собаре хилар.

Оцу деа а хаттаран тоьшалла АллахIан къамелехь ду:

«Къинхетамечу, Къинхетам бечу АллахIан цIарца! Аса дуй буу малхбузан хенах! Боккъалаъ, хIора адам эшамехь ду - Делах а тешна, диканаш дина, вовшашна бакъдерг хьехна, вовшашна собар хьехна боцурш» («ал-Iаср» сурат, 103:1-3).

Имам ШапиІа (Сийлахь-Везачу АллахІа кѣинхетам бойла цуьнах) аьлла:

«АллахІа Шен халкъана тІе кхин тоьшалла доссийна цахиллехъара а, хІара сурат доцург, кхачам боллуш хир ма дара царна иза».

Имам Бухарис (Сийлахь-Везачу АллахІа кѣинхетам бойла цуьнах) шен бакъ хъадисийн гуларехъ аьлла:

«Іилма - кѣамелел а, Іамелел а хъалха даьккхина хила дезаш хиларан хъокъехъ дерг дуьйцу дакъа ду хІара».

Ткъа цунна тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан кѣамел ду:

«Хаалахъ, АллахІ воцург кхин дела цахилар. Хъайн кѣинна гечдар а деха» («Мухъаммад» сурат, 47:19).

Вайна ма-гарра, АллахІа «хаар» кѣамелел а, Іамелел а хъалха хъахийна.

Хаалахъ, АллахІа кѣинхетам бойла хъоьх, хІора бусалба стаг а, хІора бусалба зуда а тІаьхъара кхо хаттар довза дезаш хилар а, цара бохург дан дезаш хилар а.

Хъалхараниг: Вай АллахІа кхоьллина хилар, цо вайн Іар-дахаран рицкъа делла хилар, эрна ваьш дитина цахилар. Цо вайга элча вайитина, ткъа цунна муьтІахъ хилларг - ялсамане гІур ву, цунна Іеса хилларг – жоьжагІате гІур ву.
Цуьнан тоьшалла АллахІан кѣамел ду:

«Боккъалаь, Оха шуьга элча вайитина, шуна дуьхъал тоьшалла ден волу, пирІуне элча мавахийттара. Ткъа ПирІун Іеса велира элчанна. ХІетахъ Оха Іазапечу катохарца лецира иза» («ал-Муззаммил» сурат 73:15-16).

ШолгІаниг: АллахІ реза хуьлуш вац - Шена лолла дарехъ цхъа-цхъаь Шеца накъост нисварна, хуьлда иза Дала Шена гергаоьзна долу малек, я Дала вайитина волу Пайхамар. Цунна тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан кѣамел ду:

«Дерриге маьждигаш (массо лолла ден меттигаш) АллахІан ду. Цундела, АллахІца нис а вай, цхъана а цхъаьнга ма кхайкха» («ал-Жинн» сурат, 72:18).

КхоалгІаниг: Элчанна муьтІахъ а хилла, АллахІ цхъаь винарг - АллахІца а, Цуьнан элчанца а мостагІалла лелош волучуьнца доттагІаллин юкъаметтигаш лелон езаш вац, иза цуьнан юххера, гергара стаг велахъ а. Цунна тоьшалла АллахІан кѣамел ду:

«АллахІах а, Къематдийнах а тешачарна юккъехъ нах карор бац хъуна - АллахІца а, Цуьнан элчанца а мостагІалла лелош берш безаш, уьш

белахъ а церан дай, я церан кІентий, я церан вежарий, я церан гергаранаш. Церан дегнашкахъ АллахІа иман кІаргдина, Шегарчу сица чІагІ а бина Цо уьш. Ялсаманин бошмашка бохуьтур бу Цо уьш, шайна чохъ хиш лелаш йолучу. Даима оцу чохъ хир бу уьш. АллахІ реза ву царна, уьш а бу Цунна реза. Иза ю - АллахІан тоба. Боккъалаъ, АллахІан тоба - декъала хилларг ю» («ал-Мужадала» сурат, 58:22).

Хаалахъ, АллахІа Шена муьтІахъ хиларан новкъа нисвойла хьо, ИбрахІиман дин *Хъанифиййат* - цхъана АллахІна лолла дар дуйла, айхъа лелош долу дин дог цІенна Цунна хъажийна а долуш. И аьлла ома дина АллахІа массо а нахе. Цуьнан дуьхъа кхоьллина а бу Цо уьш, Сийлахъ-Везачу АллахІа ма-аллара:

«Жинаш а, адамаш а кхоьллина ма дац Аса - цаьрга Сайна лолла дайта а бен» («аз-Зарийат» сурат, 51:56).

«Сайна лолла дайта» бохучу дешнийн маьІна – **«Со цхъаъ вайта»** бохург ду.

АллахІа ома дина тІедиллина уггаре а доккханиг – **Тавхьид** ду. Иза – дерриге а лолла цхъана АллахІна хъажор ду.

АллахІа дихкиначарех уггаре а доккханиг - **ширк** ду. Иза - АллахІ воцучу муьлхха а цхъанна лолла дар ду. Цунна тоьшалла Сийлахъ-Везачу АллахІа аьлларг ду:

«Лолла де цхъана АллахІна, цхъа а хІума накъост а ма лаца Цуьнца» («ан-Нисаъ» сурат, 4:36).

КХО БУХ

Нагахъ хьоьга хаттахъ: **«ХІора а адамна хаа беа кхо бух муьлха бу?»**, ахъа жоп ло:

1. Шен Дела вовзар.

2. Шен дин довзар.

3. Шен Пайхамар Мухъаммад (АллахІера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) вовзар.

Хьалхара бух: АллахІ-Дела вовзар

Нагахъ хьоьга хаттахъ: **«Хьан Дела мила ву?»**, ахъа жоп ло:

«Сан Дела - АллахІ ву, Шен ниІматашца со а кхийна, иштта дерриге Іаламаш а кхийна волу. Иза - аса Шена лолла дийриг а ву. Иза воцург лолла деш кхин цхъа а вац сан».

Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІа аьлларг ду:

«(Берриге) хастам – (цхъана) АллахІна бу, Іаламийн Дела волучу» («ал-Фатихъа» сурат, 2).

Ткъа АллахІ воцу дерриге а хІума - Іалам ду, ткъа со - оцу Іаламех цхъаъ ву.

Нагахь хьобга хаттахь: **«Хъайн Дела стенца вевзина хьуна?»**, ахъа жоп ло:

«Суна И - Цуьнан Іаламаташца а, Цуьнан кхолламашца а вевзина. Цуьнан Іаламатех ду буьйса а, де а, малх а, бутт а. Ткъа Цуьнан кхолламех ду ворхІ стигал а, ворхІ латта а, царна чохь мел дерг а, царна юккъехь мел дерг а».

Цунна тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІа аьлларг ду:

«Цуьнан Іаламатех ду - буьйса а, де а, малх а, бутт а. Сужуде ма эха я малхана а, я баттана а. Сужуд АллахІна де, и дерриге а кхоьллина волучу, нагахь шаьш лолла Оцу цхъанна деш делахь» («Фуссилат» сурат, 41:37).

Сийлахь-Везачо кхин а аьлла:

«Боккъалаъ, шун Дела – АллахІ ву, ялх дийнахь стигланаш а, латта а кхоьллина, цул тІаьхъа Іаршана тІехь айвелла волу, (боданечу) буьйсанца (сирла) де дІалоцуш волу, сихонца цунна тІаьхъалелаш йолу. Малх а, бутт а, седарчий а Цуьнан омрина муьтІахь ду. Шеко йоццуш, кхолла а кхуллу Цо, омра а до Цо. Беркате ву АллахІ, Іаламийн Дела волу» («ал-АІраф» сурат, 54).

Дела - шена лолла деш верг ву. Ткъа цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан къамел ду:

«ХІай, нах! Шайн Далла лолла де, шу а, шул хьалхараниш а кхоьллина волучу, - (АллахІах) кхоьруш хир ду шу. Латта – мотт бина Цо шуна, ткъа стигал – тхов. Стигалара хи даийтина Цо, цуьнца шуна дуучунна стоьмаш а кхийна Цо. (Иштта дуйла) шайна хуьушехь АллахІца цхъа-цхъаъ накъост ма нисве» («ал-Бакъара» сурат, 2: 21-22).

Ибн Касира (Сийлахь-Везачу АллахІа кьинхетам бойла цуьнах) аьлла:

«Ткъа и дерриге а хІума кхоьллинарг - Шена Іибадат дан хьакъ верг ву».

АллахІа Шен омрица тІедехкиначу Ибадатийн тайпанех ду - Ислам, Иман, Ихъсан. Иштта царех ду: доІа дар, кхерар, сатуьйсийла (ражаъ), таваккал дар, лаам (рагІба), кхерар (рахІба), кхерар (хашйа), сийллаллина муьтІахъ хилар, дохковаларца Аллахе верзар, гІо доьхуш доІа дар, ларвар дехар, орца дехар (истигІаса), гІурба дер (даьхнина урс хьакхар), нузар дар, иштта кхин долу Аллаха омрица тІедехкина долу дерриге Ибадаташ а. Ткъа дерриге а и Ибадаташ цхъана Аллахан дуьхъа дан дезаш ду. Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу (Аллахан) къамел ду:

«Бокъалаъ, (ерриге) Ибадат ден меттигаш Аллахан ю. Цундела Аллаха цхъаьна кхечу цхъа-цхъаьнга ма кхайкхалаш» («ал-Жинн» сурат, 72:18).

Лакхахь дагардиначу Ибадатийн тайпанех муьлхха а цхъаъ Аллахи воцучунна хьажийнарг - мушрик а, копар-керста а лоруш ву. Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу (Аллахан) къамел ду:

«Аллаха нисвина кхечу деле кхойкхучеран – оцу хьокъехъ шайна тІетовжа цхъана а тайпана тоьшалла дац цаьргахь. Цуьнан хьесап дар цуьнан Делехъ ду. Бокъалаъ, керстанаш декъала хир болуш бац» («ал-Муьминун» сурат, 23:117).

Хьадисо боху:

«Дехар - Ибадатан тІум ю».

Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу (Аллахан) къамел ду:

«Шун Дала аьлла: «Соьга кхайха, Аса жоп лур ду шуна. Бокъалаъ, Суна Ибадат дан куро еш берш – жоьжагІате гІур бу, сийсаз а бина (осала а баьхна)» («ГІафир» сурат, 40: 60).

Лолла дарехъ цхъана Аллаха **кхера везар (1)** гойту Сийлахь-Везачу Аллахан къамело:

«Царех ма кхера, Сох кхера шу, нагахь шаьш муьманаш делахъ» («Али Имран» сурат, 3:175).

(1) Лолла дарехъ кхерар (хавф) - адамо ша цхъаннах кхерар бахъанехъ цунна лолла дар ду. Ткъа оцу тайпана болу кхерам Аллаха а бен хила йиш йолуш бац. Нагахь адамехъ оцу тайпана кхерам Сийлахь-Веза Аллахи воцучу кхечу цхъаннах беларехъ - иза доккха ширк лору.

Лолла дарехъ **догдохийла (2)** цхъана Аллахе хила дезар гойту Сийлахь-Везачу Аллахан къамело:

«ХІан, шен Далла дуьхьалкхетаре догдохуш волучо - дика Іамалш йойла, шен Делаца цхъаьна цхъа-цхъанна лолла а ма дойла цо» («ал-КахІф» сурат, 18:110).

(2) Догдохийла – лелаш а, цуьнга кхача а таро йолуш долучу цхьана хІумане кхача я цуьнга кхача таро йоцуш долу хІума цуьнга кхача таро йолуш дан лаам хилар ду адамийн. Шен чулацамехь муьтІахь хилар а, хьаставалар а долу догдохийла Сийлахь-Везачу АллахІе дерзийна а бен хила йиш йолуш дац. Нагахь оцу тайпана долу догдохийла АллахІ воцучу кхечунна хьажийна хилахь - иза я жима ширк я доккха ширк лоруш ду. Ткъа и жима ширк хилар я доккха ширк хилар - догдохуш волучуьнан дагна чохь долучух доьзна хир ду.

Таваккал АллахІна тІе дан дезаш хилар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«АллахІна тІе таваккал де, нагахь шайш муьманаш делахь» («ал-Маида» сурат, 5:23).

Сийлахь-Везачо иштта аьлла:

«АллахІна тІе таваккал диначунна - И кхачаме ву» («АттІалакъ» сурат, 65:3).

Лолла дарехь **лаам (рагІба) а (3), кхерар (рахІба) а (4), сийлаллин муьтІахьалла а (5)** хила дезар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Боккъалаъ, дика гІуллакхаш дарехь каде хьийзара уьш. Тхьога кхойкхуш а бара, догдохуш а, кхоьруш бегош а, Тхан сийлаллина муьтІахь а бара уьш» («ал-Анбияъ» сурат, 21:90).

(3) Лаам – вуьшта аьлча, луучуьнга, дезачуьнга кхача гІертар.

(4) Кхерар (рахІба) – кхузахь дуьйцуш долу кхерар - АллахІа къилахь диначу гІуллакхех а, Цо цамагийначу хьарамлонех а генавоккхуш долу кхерар ду.

(5) Сийлаллина муьтІахь хилар бохучуьнан чулацам - АллахІна муьтІахь хилар а, хьаставелла хилар а ду, хІокху дуьненан дахарех хьакхалуш делахь а. Иштта Цо хІиттийначу ШарІан бакъонийн хьокъехь делахь а, Цо доьгІначунна а, Цуьнан кхиэлана а реза хуьлучу а, муьтІахь хуьлучу а кепара.

Кхерар (хашйа) (6) гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Ма кхера царех, Соьх кхера шу» («аз-Зумар» сурат, 2:150).

(6) Кхузахь кхерар бохучо дуьйцург - Илманан буха тІехь ша кхоьруш волучуьнан Сийлалла а, Воккхалла а, Цуьнан доккха паччахьалла а довзарна долу кхерар ду.

Дохковдовларца АллахІе дерза дезар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Дохкодовларца шайн Деле дерза, муьтІахь а хила Цунна» («аз-Зумар» сурат, 39:54).

ГІо доьхуш доІа дар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Хьуна цхьанна Ібадат до оха, Хьобгара цхьаьнгара гІо а доьху оха» («ал-Фатихья» сурат, 1:5).

Хьадисехь аьлла:

«Нагахь айхья гІо доьхуш делахь - АллахІе деха».

Дола дар а, ларвар а дехар а гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Ала: «ГІо лоху аса садаржочу Делехь»» («ал-Фалакъ» сурат, 113:1).

Иштта:

«Ала: «ГІо лоху аса адамийн Эলেখь»» («ан-Нас» сурат, 114:1).

Орца дехар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«ХІан, аша шайн Деле, кІелхьардаха аьлла, орца дийхира, ткьа Цо жоп делира шуна» («ал-Анфал» сурат, 8:9).

ГІурбадер (даьхнина урс хьакхар) гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«ДІаала цаьрга: «Боккъалаь, сан ламаз а, сан гІурба дар а, сан дахар а, сан валар а - Іаламийн Дела волучу АллахІан дуьхья ду, Шеца цхьана а тайпана накьост воцуш волучу»» («ал-АнІам» сурат, 6:162-163).

Суннато гойту и:

«АллахІа неІалт аьлла - АллахІ а воцуш, кхечуьнан дуьхья урс хьаькхначунна».

Нузар дар гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Цара кхочуш до шаьш дина нузарш, кхера а кхьору уьш шен вон дІасадаьржина хин долучу дийнах» («ал-Инсан» сурат, 76:7).

* * * * *

ШолгІа бух: Ислам-дин довзар

Ислам-дин – Тавхьидехула АллахІна муьтІахь хилар а, Цо аьлларг дар а ду, ширкан а, ширкан агІончийн а декъахь цахилар а ду. Цуьнан кхо тІегІа ю: **Ислам, Иман, Ихьсан**. Ткьа оцу хІора а тІегІанан къаьст-къаьстина арканаш ю.

Хьалхара тІегІа: Ислам

Исламан арканаш - пхиъ ю:

1) ХІокху кепара тоьшалла дар: «Шена лолла дан хьакъ волуш, АллахІ воцург, кхин дела вац, ткъа Мухьаммад - АллахІан элча а ву».

2) Ламазаш дар.

3) Закат даккхар.

4) Рамадан баттахъ марханаш кхабар.

5) АллахІан Сийлахъ-Дезачу цІенна тІе хьаждан вахар.

АллахІ воцург кхин дела цахиларан тоьшалла дан дезар гойту Сийлахъ-Везачу АллахІан къамело:

«Тоьшалла дина АллахІа, лолла дан хьакъ волуш Ша цхьаъ воцург кхин дела вац аьлла, иштта малекаша а, Іилма долучара а. Нийсо латтош ву И. Кхин дела вац, И воцург, Нуьцкъала а, Хьикмате а волу» («Али Имран» сурат, 3:18).

Цуьнан маьІна: **«Цхьа-цхьаъ вац шена лолла дан хьакъ, цхьа АллахІ воцург».**

«Цхьа-цхьаъ вац шена лолла дан хьакъ» бохучу дешнаша чулоцу – наха, АллахІна а доцуш, шайна лолла мел деш долу хІума дацаре даран маьІна.

«Цхьа АллахІ воцург» бохучу дешнаша - лолла цхьана АллахІна дан дезаш хилар тІечІагІдо, лолла дечу юккъехъ Цуьнца цхьа-цхьаъ накъост а ца нисвеш, хІунда аьлча Шен олаллехъ а вац Цуьнца цхьа а накъост.

И дешнаш кхетош а, церан маьІана достуш а ду Сийлахъ-Везачу АллахІан къамел:

«ХІан, ИбрахІима аьлла шен дега а, къоме а: «Боккъалаъ, со цІена ву – оцу аша лолла (Ибадат) дечарех массарех а, со кхоьллинарг воцучух. Боккъалаъ, Цо вуьгур ву со нийсачу новкъа». Цо дитира и (АллахІ бен кхин дела цахиларан тоьшалла) шен тІаьхьенехъ, церан нийсачу новкъа тІе нисбала йиш хилийта» («аз-Зухруф» сурат, 43:26-28).

Сийлахъ-Везачу АллахІа аьлла:

«Ала: «ХІай, Жайнин охІла! Тхуна а, шуна а юккъехъ цхьабосса долучу дашна тІедуьйлий вай: (иза) - вай АллахІ воцучу цхьаннена а лолла цадар а, Цуьнца цхьа-цхьа хІума накъост цанисъяр а, АллахІ а

витина, вай вовший делий дина цалецар а ду. Нагахь цара букъ тохахь, аша дІаала: «ХІета, тешаш хила шу тхо бусалбанаш хиларца»» («Али Имран» сурат, 3:64).

«Мухьаммад - АллахІан элча» хиларан тоьшалла гойту Сийлахь-Везачу АллахІан къамело:

«Элча веьна шуьга шуна юкъара. Дазло цунна аша хьобгу баланаш. Доггах ву иза шуьца. Муьминашца кІеда-мерза а, кьинхетаме а ву иза» («ат-Тавба» сурат, 9:128).

«Мухьаммад АллахІан элча ву» бохучу тоьшаллин маьІна:

Цо мел диначу цуьнан омрашна муьтІахь хилар ду.

Цо мел биначу хаамехь иза бакъ вар ду.

Цо дихкиначух а, ма де баьхначух а ларвалар, генавалар ду.

Цо гайтиначу некъаца а бен АллахІна лолла цадар а ду.

Ламаз дан дезаш хиларан а, закат даккха дезаш хиларан а, иштта Тавхьидан чулацамах кхетош долу тоьшалла а Сийлахь-Везачу АллахІан къамелехь ду:

«Царна тІедиллина дацара - АллахІна Ибадат дар бен, Цуьнан дуьхьа шайн дин дІацІандеш, бакъ долучух тешаш, ламазаш деш, закат доккхуш. И ду - бакъ долу дин» («ал-Баййина» сурат, 98:5).

Марха кхаба дезар гойту АллахІан къамело:

«ХІай, АллахІ цхьаь винарш! Марха кхабар тІедиллина шуна, шул хьалхарачарна тІедиллина ма хиллара. Кхьоруш хир ду шу» («ал-Бакъара» сурат, 2:183).

Хьаждан дезар гойту АллахІан къамело:

«АллахІна хьалха ХьажцІенна тІе хьаждан баха декхарийлахь бу нах, нагахь церан цига кхача новкъахь оьшу ницкъ белахь. Нагахь цхьамма керстаналла дахь – АллахІ Іаламашка хьаште вац» («Али Имран» сурат, 3:97).

ШолгІа тІегІа: Иман

Иман – кхузткъе итт сов дакъа ду. Ткъа цуьнан уггаре а лакхара дакъа - хІара дешнаш алар ду: **«Шена лолла дан хьакъ волуш цхьа-цхьаь вац, цхьа АллахІ воцург»**, ткъа уггаре а лахараниг - новкъара новкъа йолу хІума дІаяккхар ду. Эхь хетар - Иманан генех цхьа га ду.

Иманан арканаш ялх ю:

- 1) АллахІах тешар,
- 2) Цуьнан малекех тешар,
- 3) Цуьнан жайнех тешар,
- 4) Цуьнан элчанех тешар,
- 5) Къематдийнах тешар,
- 6) ДойгІначух тешар - цуьнан дика долучух а, иштта вон долучух а.

Оцу ягарйиначу иманан ялх арканийн тоьшалла АллахІан къамел ду:

«Дикалла яц - аша шайн яьхьаш малхбалехьа а, малхбузехьа а ерзор. Ткъа дика деш верг - АллахІах а, къематдийнах а, малекех а, жайнех а, пайхамарех а тешнарг ву» («ал-Бакъара» сурат, 2:177).

Дала доьгІначух (къадрах) теша везаш хилар гойту АллахІан къамело:

«Боккъалаъ, массо а хІума къадранца кхоьल्लीна Оха» («ал-Къамар» сурат, 54:49).

КхоалгІа тІегІа: Ихьсан

Ихьсан – цхьа рукна ю. **«Ихьсанан бух – ахьа АллахІна лолла дар ду, хьайна И гуш волуш санна. Хьайна И гуш вацахь а, Цунна хьо гуш хилар а хууш».**

Цуьнан тоьшалла АллахІан къамел ду:

«Боккъалаъ, АллахІ – (Шех) кхоьручаьрца а, ихьсанца дика Іамалш ечаьрца а цхьаьна ву» («ан-Нахъл» сурат, 16:128).

АллахІа кхин а аьлла:

«Ахьа болх тІе билла Нуьцкъалачунна, Къинхетамечунна, хьо гуш волучунна - буса ламазашкахь лаьттаху хенахь а, сужудаш дечарна юкьахь хьо хьала-охьа теІаш а. Боккъалаъ, И – Хезаш, Хууш ву» («аш-ШуІараъ» сурат, 26:217-220).

АллахІа кхин а аьлла:

«Муьлххачу а гІуллакхехь хьо велахь а, КъурІанера ахьа цхьаъ дешахь а, муьлхха а хІума аша дахь а – билгал, шу гуш шун тешаш ду Тхо, шу и дандоьлча юьххьера дуьйна» («Йунус» сурат, 10:61).

Иштта Суннатера цуьнан тоьшалла - массарна а девзаш долу Жабраил малик дарах лаьцна дуьйцу хьадис ду, ХаттIабан кIанта Iумара (АллахI реза хуьлда цунна) дийцина хилла долу. (Iумара) аьлла:

«Цкъа тхо АллахIан элчанан (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) гуламехь хевшина Iаш долуш, дагахь а доцуш, цхьа стаг тIевеара тхуна, бIаьрг кхулучу кIайн духарехь, кIарула-Iаьржа месаш а йолуш, цуьнга хьаьжча, иза некъаца ву-кха ала йиш а йоцуш. Тхобх цхьанна а вевзаш а вацара иза. Пайхамарна (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) дуьхьал охьахиира иза. Шен голаш цуьнан голех а хIуттуш, шен куьйгаш шен варешна тIе а дохкуш, цо элира:

«ХIай, Мухьаммад! Ислам-дин довзийтахь суна».

АллахIан элчано (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) элира:

«Исламан бух - ахьа тоьшалла дар ду: АллахI бен кхин дела цахилар, Мухьаммад – АллахIан элча хилар. Иштта ламаз дар а ду, закят даккхар а ду, рамадан беттан марханаш кхабар а ду, хьаждан хьажцIа вахар а ду».

(Жабраила) элира:

«Бакъ лоб хьо».

Тхо цуьнах цецдевлира - цуьнга хетта а хоьттуш, бакъ лоб хьо бахарах!

(Жабраила) элира:

«Ткъа хIинца иман бохург хIун ду довзийтахь суна».

(Мухьаммада) элира:

«Иманан бух – хьо тешар ду: АллахIах а, Цуьнан малекех а, Цуьнан жайнех а, Цуьнан элчанех а, тIаьххьарачу (къематан) дийнах а. Иштта хьо доьгIначух тешар а ду, дикачух а, цуьнах санна вончух а».

(Жабраила) элира:

«Бакъ лоб хьо».

Цул тIаьхьа (Жабраила) элира:

«Ихьсан хIун ду дийцахьа суна».

Пайхамара (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) элира:

«Ихьсанан бух – ахьа АллахIна лолла дар ду, хьайна И гуш волуш санна. Хьайна И гуш вацахь а, Цунна хьо гуш хилар а хууш».

(Жабраила) элира:

«Ткъа хІинца къематдийнах дерг довзийтахъ суна».

(Мухьаммада) элира:

«Шега хойттуш верг-м вац цуьнах лаьцна ша хойттуш волучул а сов хууш хІума долуш».

(Жабраила) элира:

«Делахъ хІета, цуьнан билгалонаш йовзийтахъ суна».

(Мухьаммада) элира:

«(Къематде гергадаран билгалонех хир ду) - гІарбаш-зудчо шена эла яр, иштта хьуна гар а - когаш берзинарш, догІмаш дерзинарш, таро йоцу жаІуй, шайн хІусамаш лакхаярехъ вовшашлахъ сов бовла гІерташ».

Цул тІаьхьа и стаг дІавахара. Ткъа со цхьана ханна бухависира.

ТІаккха Пайхамара хаьттира:

«ХІай, Іумар! Хьуна хаьий, и хеттарш хьан дира?».

Аса (Іумара) элира:

«АллахІна а, Цуьнан Элчанна а дикаха хаьа цуьнах дерг».

(Мухьаммада) элира:

«Боккъалаъ, иза - Жабраил дара, шуна шайн дин Іамон деана».

* * * * *

КхоалгІа бух: Мухьаммад Пайхамар (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда цунна) вовзар

Цуьнан юьззина цІе - Мухьаммад ибн ІабдуллахІ ибн Іабд ал-МуттІалиб ибн ХІашим ю. ХІашим - Къурайшин тайпанах ву. Къурайшаш - Іаьрбой хилла бу, ткъа Іаьрбой – Делан доттагІ волучу ИбрахІиман кІентан Исмаїлан (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда царна) тІаьхьенах бу.

Пайхамар кхузткъе кхаа шарахъ ваьхна. Царех шовзткъа шарахъ пайхамараллин кост тІедиллале хьалха ваьхна иза. Ткъе кхаа шарчоь пайхамар а, элча а волуш ваьхна иза.

АллахІа пайхамараллин кост тІедиллина цунна - **«Икъраъ»** аят а доссийна, ткъа элча вина Цо иза - **«Муддассир»** аят а доссийна.

Цуьнан гІала Макка хилла. Ткъа Медне хІижрат дина цо. АллахІа ваийтина иза - нах ширках ларбеш, Тавхъиде кхойкхуш. Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан къамел ду:

«ХІай, дІахъаьрчинарг! ХъалагІатта, кхераме дерг дІадовзийта! Хъайн Дела вазве! Хъайн бедарш цІанъе! Ботьхаллех ларло! Дика а ма де, цул а дукха хъайна юха хиларе сатуьйсуш! Хъайн Делан дуьхъа собаре хила!» («ал-Муддассир» сурат, 74:1-7).

«ХъалагІатта, кхераме дерг дІадовзийта!» бохучу дешнийн маъІна – АллахІца накъостий нисбарах юхабахарца ларбе уьш, АллахІ цхъаъ варе а кхайкха.

«Хъайн Дела вазве!» бохучу дешнийн маъІна - ван ма веззара цхъаъ варехула вазве И.

«Хъайн бедарш цІанйе!» бохучу дешнийн маъІна - хъайн Іамалш ширках цІанйе.

«Ботьхаллех ларло!» боху дешнашкахъ юьйцу ботьхалла – цІунаш а, жаІараш а ю, ткъа царех ларвалар бохург - уьш йитар ду, царех дІахадар ду, иштта царна лолла дечу нахах дІахадар а ду.

Иштта оцу новкъахъ Тавхъиде кхойкхуш итт шо даьккхина цо. Цул тІаьхъа стигала ваьккхина иза, цигахъ парз пхи ламаз тІедиллина цунна. Царна тІаьхъа догІучу кхаа шарахъ Маккахъ парз-ламазаш а дина цо. ТІаккха, хІижрат а дай, Мадине дІакхалха аьлла, Делера овра а деана, хІижрат дина цо.

ХІижрат – ширк долучу (керстанан) махкара бусалба махка дІакхалхар ду. Ткъа иза хІокху умматна парз а дина тІедиллина ду. ХІижрат дар - къематде даллалц лаьттар долуш а ду. Цуьнан тоьшалла АллахІан къамел ду:

«Боккъалаъ, шаьш-шайна зулам дина а болуш, малекаша шайн синош эцначаьрга хоттур ду: «Муьлхачу хьолехъ дара шу шайн динах долучунна?». Цара жоп лур ду: «ГІийла а, гІийлонехъ латтош а дара тхо лаьтта тІехъ». Цара хоттур ду: «АллахІан латта шортта дацара, ткъа, шуна, шайн хІижрат дан?». Церан Іойла жььжагІате ю. Ма вон ю-кха церан боьрзийла»». Царна юкъа ца богІу - гІийлонехъ болу стегарий, зударий, бераш, я гІора а доцуш, я кІелхъарабовлийла а, я (Медне боьду) некъ а ца хууш болу. Царна гечдан герга ду АллахІа, хІунда аьлча АллахІ - кьинтІера волуш а, гечдеш а ву» («ан-Нисаъ» сурат, 4:97-99).

Сийлахь-Везачу АллахІа аьлла:

«ХІай, иман диллина Сан лайш! Бокъалаъ, Сан латта шортта ду шуна. Суна цхъанна лолла дойла аша» («ал-Іанкабут» сурат, 29:56).

Ал-БагІавис (АлахІа къинхетам бойла цуънах) аьлла:

«ХІара аят доссоран бахъана бусалба нехан хьокъехъ ду, Маккахъ а севцина, хІижрат а ца деш биссина хилла болучу. АллахІа Иманан цІарца кхайкхам бина цаьрга».

ХІижрат дан дезаш хилар гойту Суннатера тоьшалла Пайхамаран (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда цунна) къамел ду:

«ХІижрат дан дезар сокур долуш дац - тоба къобалдар саццалц, ткъа тоба къобалдар а сокур дац - бузехъара малх схъакхетталц».

Пайхамар (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда цунна) Меднахъ дІатарвеллачул тІаьхъа, кхин долу Исламан декхарш тІедехкина цунна: закат а, марха а, хъаж а, азан а, жихІад а, дикане кхайкхар а, вониг дехкар а, иштта кхин йолу Іамалш а.

И декхарш кхочушдеш лаьттина иза Меднахъ ша даьккхиначу итт шарахъ, ткъа цул тІаьхъа дІакхелхина иза (АллахІера салават а, салам а хуьлда цунна). Амма цуънан дин ша ма-дарра бухадисина! Цхъа а дика дац - цо шен умматна гайтанза, я вон а дац - цо шен уммат цуънах ларданза.

Цо гайтина долу дика - Тавхъид а, АллахІна мел дезарг а, И реза волуш мел дерг а ду.

Цо ларло баьхна долу вон - ширк ду, АллахІна мел цадезарг а, Цо бехк бокхуш мел дерг а ду.

АллахІа вайн элча дерриге адамалле ваийтина ву, дерриге жинашна а, адамашна а парз дина тІе а диллина цунна муьтІахъ хилар. Цуънан тоьшалла АллахІан къамел ду:

«ДІаала: «ХІай, адамаш! Со – шуьга массаьрга а вайитина АллахІан элча ву»» («ал-АІраф» сурат, 7:158).

АллахІа цуьнгахула Шен дин дуьззина, кхоччуш дина царна. Цуънан тоьшалла АллахІан къамел ду:

«Тахана Аса дуьзна шуна шун дин. Шуьга кхоччуш Сайн ниІмат дІа а кхачийна Аса. Ислам - шун дин хила реза а хили Со» («ал-Маида» сурат, 5:3).

Пайхамар (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда цунна) дІакхелхина хилар тІечІагІдо Сийлахъ-Везачу АллахІан къамело:

«Боккъалаъ, хьо а лийр волуш ву, уьш а бу лийр болуш. Цул тІаьхьа, къематдийнахь, шайн Далла гергахь вовшашца кыйсадала хІуьттур ду шу» («аз-Зумар» сурат, 39:30-31).

Адамаш, деллачул тІаьхьа юха ден а дина, гІовттор долуш ду. Цуьнан тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан къамел ду:

«Оха цуьнах (латтанах) кхоьллина шу. Цуьнга юха а дерзор ду Оха шу. Цигара юха хьала а дохур ду Оха шу» («ТІахІа» сурат, 20:55).

АллахІа иштта аьлла:

«АллахІа латтанах кхийна шу, ораматаш санна. Цул тІаьхьа Цо цуьнга дерзор а ду шу. Юха а цигара хьаладохур долуш а ду Цо шу» («Нухь» сурат, 71:17-18).

ГІиттийначул тІаьхьа адамашка барт хоттур бу. Шайн Іамалашка хьяжжина бекхам а хир бу царна. Оцу хьокъехь Сийлахь-Везачу АллахІа аьлла:

«АллахІан ду стигланашкахь мел дерг, лаьтта тІехь мел дерг: зуламхошна бекхам бархьамма - цара диначуьнна дуьхьал, дика диначарна - диканца бекхам бархьамма а» («ан-Нажм» сурат, 53:31).

ГІовтториг хилар харц мел дийриг - гаур ву. Оцу хьокъехь Сийлахь-Везачу АллахІа аьлла:

«АллахІах цатешачарна моьттуьра - шаьш дендийр дац. ДІаала цаьрга: «Мелхо а, сайн Делах дуй ма кхуллу аса: билггал, гІовттор долуш ма ду шу, ткъа цул тІаьхьа шуна дІадовзуьттур долуш а ма ду аша мел динарг. Иза - АллахІна атта ду»» («ат-ТагІабун» сурат, 64:7).

АллахІа массо а элчанаш (керстанашна) кхерам хилар дІахьедеш а, (бусалбанашна) хаза кхаьнаш дохьуш а бахкийтина бу. Оцу хьокъехь Сийлахь-Везачу АллахІа аьлла:

«Оха элчанаш бахкийтина - хаза кхаь хьуш, кхерам хилар дІахьедеш, элчанаш бахкийтиначул тІаьхьа АллахІна дуьхьал даккха цхьа а хІума ца хилиьта» («ан-Нисаь» сурат, 4:165).

Элчанех хьалхараниг Нухь хилла (АллахІера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна), ткъа тІаьхьараниг - Мухьаммад хилла (АллахІера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна). Иза - пайхамарех тІаьхьараниг а ву. Дуьхьара ваийтина элча Нухь хиларан тоьшалла Сийлахь-Везачу АллахІан къамел ду:

«Боккъалаъ, Оха хаам боссийна хьобга а, Нухье а, цул тІаьхьа баьркиначу пайхамаршка а хаам ма боссабарра» («ан-Нисаь» сурат, 4:163).

Массо а умматашна АллахІа элчанаш бахийтина - Нухъана тІера дІадолийна Мухъаммадна тІекхаччалц, цхъана АллахІна лолла дар царна тІедуьллуш а, тІагІутаца лолла дар царна доьхкуш а. Цуьнан тоьшалла АллахІан къамел ду:

«Боккъаллаъ, массо а уммате элча вахийтина оха: «АллахІна лолла де, тІагІутах ларло» аьлла (омра а деш)» («ан-Нахъл» сурат, 16:36).

АллахІа массо а Шен лайшна тІедиллина Шех тешар а, тІагІутаца керстаналла дар а.

Ибн ал-Къаййима (АллахІа къинхетам бойла цуьнах) аьлла:

«ТІагІут олу – лолла дарехъ а, тІаьхъавазарехъ а, муьтІахъ хиларехъ а тоьхна долучу дозанал лай тІехволуш долучу хьокъехъ».

ТІагІуташ дуккха а ю, амма царех коьртаниш пхиъ ю:

- 1) Иблис (Делан неІалт хуьлда цунна).
- 2) Шена и дарна реза а волуш, шена лолла дайтинарг.
- 3) Нах шена лолла даре кхайкхина верг.
- 4) Дала къайладинарг шена хаьа бохуш верг.
- 5) АллахІа боссийначу буха тІехъ а доцуш хьукма дийриг.

И дагардинарш гойту тоьшалла АллахІан къамелехъ ду:

«Динехъ ницкъ бар дац. Нийса некъ къаьстина ма баьллий тиларах. ТІагІутаца керстаналла а дина, АллахІах тешнарг - цо уггаре а тешаме тІам лаьцна» («ал-Бакъарат» сурат, 2:256).

Иза - хІокху **«Кхин дела вац, шена лолла дан хьакъ долуш, АллахІ воцург»** бохучу тоьшаллин чулацам а бу.

Пайхамара (АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда цунна) аьлла: **«ХІокху гІуллакхан (динан) корта – Ислам ду, цуьнан бІогІам - ламаз ду, цуьнан бохъ - АллахІан новкъахъ жихІад дар ду».**

Ткъа массарел а дика хуург АллахІ ву!

АллахІера къинхетам а, маршо а хуьлда вайн Пайхамарна Мухъаммадна а, цуьнан доьзална а, цуьнан асхъабашна а!